

INTERFERENSIYA HODISASINI LINGVISTIK JIHATDAN TAHLIL QILISH

Suyundiqova Maftuna

*Kattaqo'rg'on davlat pedagogika institute Filologiya va ijtimoiy fanlar fakulteti
Filologiya va tillarni o'qitish: o'zbek tili yo'nalishi 4-bosqich talabasi*

ANNOTATSIYA: *Mazkur maqolaning maqsadi interferensiya hodisasini lingvistik jihatdan turli til sathlari doirasida tahlil qilishdan iborat. Bu tadqiqotni amalga oshirishda lingvistik tahlil, qiyoslash, solishtirish va adabiyotlar tahlilidan foydalanildi. Interferensiya va uning turlari, bir-biridan farqi lingvistik tahlil asosida ko'rib chiqildi.*

Kalit so'zlar: *sotsiolingvistika, interferensiya, fonetik interferensiya, grammatik interferensiya, sintaktik interferensiya, leksik-semantik interferensiya.*

ABSTRACT: *The purpose of this article is to analyze the phenomenon of interference linguistically at different language levels. In carrying out this study, linguistic analysis, comparison, comparison and literature analysis were used. Interference and its types, differences from each other were considered on the basis of linguistic analysis.*

Keywords: *sociolinguistics, interference, phonetic interference, grammatical interference, syntactic interference, lexical-semantic interference.*

АННОТАЦИЯ: *Цель данной статьи — лингвистический анализ феномена интерференции на разных уровнях языка. В ходе исследования использовались лингвистический анализ, сравнение и литературный анализ. Интерференция, её типы и различия между ними рассматривались на основе лингвистического анализа.*

Ключевые слова: *социолингвистика, интерференция, фонетическая интерференция, грамматическая интерференция, синтаксическая интерференция, лексико-семантическая интерференция.*

Rus-polyak tilshunosi I.A.Boduen de Kurtene tillarning aralash tabiati haqida birinchilardan bo'lib gapira boshladi. Tillarning bir-biriga ta'siri ostida olim aloqa paytida tillarning qayta tuzilishi haqida fikr yuritdi. Shu bilan birga, uning asosiy fikri shundaki, tillar aloqaga kirishganda nafaqat bir tilning boshqa til birliklarini qarz olishi, bal ki umuman tillarning yaqinlashishi ham sodir bo'ladi. Ilki tilni biladigan shaxs (bilingv)larning nutqida u qo'llaydigan tillarning o'zaro ta'siri kuzatiladi. Bu o'zaro ta'sir nutqda, tilda, shuningdek, har qanday til osti tizimlarida: fonetikada, grammatikada, leksikada namoyon bo'lishi mumkin.

Interferensiya keng til sistemalarining o'zaro ta'sirini; ikki tilli shaxslar nutqida u yoki bu til me'yorining buzilishini ifodalaydi. Tor ma'noda ikki tilli shaxsning og'zaki va yozma nutqida ona tili ta'sirida ikkinchi til me'yorlarining buzilishini anglatadi. Umuman, ikki tilni biladigan shaxsning bir tilining ikkinchi tilga ko'rsatgan har qanday ta'siri va bu ta'sirning natijasi interferensiya deyiladi. Odatda, interferensiya deganda, faqat nazorat qilib bo'lmaydigan jarayonlar tushuniladi, ongli ravishdagi o'zlashmalar unga taalluqli

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

bo‘lmaydi. Interferensiyaning yo‘nalishlari turlicha bo‘lishi mumkin. Ona tilining ikkinchi tilga interferensiyasi ko‘proq kuzatiladi. Biroq ikkinchi til asosiy tilga aylanganida u ham ona tiliga ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Masalan, o‘zbek bolasi ruslar yashovchi hududga ko‘chib boradi va rus maktabida o‘qiy boshlaydi. Asta-sekin rus tili uning ona tilisiga ta’sir qila boshlaydi va u ko‘proq rus tilida gapira boshlaydi. Masalan, uning nutqida “Mam, ujin qilamizmi?”, “Ponedelnik kuni fizkultura bor”. Yoki ko‘p yillar davomida chet elda muhojir bo‘lib yashagan o‘zbeklarning nutqida ham bu ta’sirni ko‘rish mumkin. Masalan, “Hammasi okey bo‘ladi”, “O, yes! Zo‘r bo‘ldi”. Rossiyadagi bozorlardan biridagi savdogarlar nutqida “Такой прайс только за лейбл что ли?” tarzidagi inglizcha leksik interferensiya asosida qurilgan ruscha jumlaning kuzatish mumkin. Mazkur matnda ruscha цена leksemasining o‘rniga inglizcha price so‘zi individual qo‘llanilgan bo‘lib, unda yosh (yosh-molodoy), mavzu (tijorat), holat (bozor) va maqom (“chelnok”) singari ijtimoiy omillar ishtirok etgan.

Interferensiya lisoniy aloqalar nazariyasida markaziy tushunchalardan biri hisoblanadi. U til darajasiga muvofiq ravishda quyidagi ko‘rinishlarda namoyon bo‘ladi:

fonetik interferensiya;

grammatik interferensiya;

sintaktik interferensiya;

leksik-semantik interferensiya.

Fonetik interferensiya – ikki tilli shaxs nutqida aloqadagi tillarning fonetik tizimidagi o‘zaro ta’sir hodisasi bo‘lib, talaffuzdagi aksentda namoyon bo‘ladi. Masalan, koreyslarning o‘zbekcha nutqida “r” va “l” undoshlarining farqlanmasligi (karavot → kalavot, marta → malta), “z” undoshining “j” (Zuhra → Juhra, zo‘r → jor, zirak → jirak), “p” undoshining “p” deb talaffuz qilinishi (hafta → hapta, fasl → pasl) yoki ruslarning o‘zbekcha nutqida “q” ning “k” (qiz → kiz, qara → kara), “g” ning “g” (tog‘ - tog, og‘rimoq → ogrimoq) deb talaffuz qilinishida uchratishimiz mumkin.

Grammatik interferensiya – ikki tilli shaxs nutqida ona tili grammatik tuzilishining ta’siri. Bu kelishiklarni qorishtirish (uyga boradi → uyda boradi), fe’l zamonlarini nomuvofiq qo‘llash (ertaga keldi), son+ot+lar qolipini qo‘llash (ikki kishilar) va hokazo.

Sintaktik interferensiya – ikki tilli shaxs nutqida ona tili sintaksisi ta’sirida sintaktik qoidalarining buzilishi (Keldi u biznikiga kecha).

Leksik-semantik interferensiya – aloqadagi tillarning leksik-semantik darajadagi o‘zaro ta’siri, so‘zdagi ma’nolar farqliligi natijasida ikki tilli shaxs nutqida me’yorlarning buzilishi; so‘zlarning bog‘lanishidagi buzilish; parafaziya (nutqda biron so‘zni boshqa so‘z o‘rnida noto‘g‘ri qo‘llash) va hokazo. Masalan, dugonam uylandi; og‘aynim turmushga chiqdi.

Xullas, interferensiya individlarga xos hodisa. Lekin ommaviy ikki tillilik holatlarida bir turdagi interferensiyalar jarayonlar ko‘pchilikning nutqini tavsiflashi ham mumkin. Masalan, sobiq Sho‘rolar davrida rus tili ommaviy ravishda turli til egalarining nutqiga ta’sir ko‘rsatgan.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Berdialiyev A. O'zbek sinxron sotsiologiyistikasi. – Toshkent.: 2019
2. Berdialiyev A, Turdibekov M. Sotsiologiyistikasi. – Toshkent.: Nodirabegim, 2022.
3. Elova D, Safarova G. Sotsiologiyistikasi. – Toshkent.: 2021.
4. Usmanova Sh, Bekmuxsmmedova N, Iskandarova G. Sotsiologiyistikasi. – Toshkent.: Universitet, 2014.

